INGLIZ BADIIY MATNIDA MADANIY RAMZLARNING PAYDO BO‘LISHI VA EVOLYUTSIYASI

Abdusattarova Shohsanam
Toshkent xalqaro moliyaviy
boshqaruv va texnologiyalar universiteti,
Xorijiy til va adabiyoti yo’nalishi magistranti
Email:xoshimovashohsanam9@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.24484999

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz badiiy matnlarida madaniy ramzlarning paydo bo‘lishi, shakllanishi va tarixiy taraqqiyot jarayonida o‘zgarib borishi lingvistik, lingvokulturologik hamda semiotik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Madaniy ramzlarning xalqning tarixiy xotirasi, milliy qadriyatlari, diniy qarashlari, urf-odatlari va ijtimoiy munosabatlari bilan bog‘liqligi yoritiladi.
Kalit so‘zlar: ingliz badiiy matni, madaniy ramz, ramziylik, lingvokulturologiya, lingvosemiotika, milliy madaniyat, tarixiy taraqqiyot, badiiy obraz, mifologiya, intertekstual aloqa, madaniy kod.

Аннотация: В данной статье анализируются возникновение, формирование и историческое развитие культурных символов в английской литературной литературе с лингвистической, лингвокультурологической и семиотической точек зрения. Особое внимание уделяется взаимосвязи культурных символов с исторической памятью народа, национальными ценностями, религиозными убеждениями, обычаями и социальными отношениями.
Ключевые слова: английский литературный текст, культурный символ, символизм, лингвокультурология, лингвосемиотика, национальная культура, историческое развитие, художественный образ, мифология, интертекстуальная коммуникация, культурный код.

Abstract: This article analyzes the emergence, formation, and historical evolution of cultural symbols in English literary texts from linguistic, linguocultural, and semiotic perspectives. It highlights the connections between cultural symbols and a people's historical memory, national values, religious beliefs, customs, and social relations.
Keywords: English literary text, cultural symbol, symbolism, linguoculturology, linguosemiotics, national culture, historical development, artistic image, mythology, intertextual connection, cultural code.

KIRISH

Til va madaniyat o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lib, til nafaqat axborot uzatish vositasi, balki xalqning tarixiy tajribasi, dunyoqarashi, qadriyatlari va ijtimoiy xotirasini saqlovchi muhim tizim hisoblanadi. Ayniqsa, badiiy adabiyotda til birliklari o‘zining bevosita lug‘aviy ma’nosidan tashqari, ramziy va madaniy mazmunlarni ham ifodalaydi. Shu jihatdan madaniy

ramzlar badiiy matnning mazmuniy qatlamlarini chuqurlashtiruvchi, obrazlar tizimini boyituvchi va muallif g‘oyasini ifodalovchi muhim vositalardan biridir.Ingliz badiiy adabiyotida madaniy ramzlarning shakllanishi uzoq tarixiy jarayon bilan bog‘liq. Qadimgi german xalqlarining mifologik tasavvurlari, anglosaks adabiyoti, xristianlik an’analari, Uyg‘onish davri gumanistik qarashlari, romantizm, realizm va modernizm oqimlari ramzlarning mazmuni hamda badiiy vazifalariga sezilarli ta’sir ko‘rsatgan. Masalan, tabiat hodisalari, ranglar, hayvonlar, o‘simliklar, diniy obrazlar va muayyan predmetlar ingliz adabiyotida turli davrlarda har xil ma’nolarni ifodalash imkoniyatiga ega bo‘lgan.Mavzuning dolzarbligi shundaki, madaniy ramzlarni tarixiy taraqqiyot nuqtayi nazaridan o‘rganish ingliz badiiy matnlarining ichki mazmunini chuqurroq anglash, milliy-madaniy xususiyatlarini aniqlash va turli madaniyat vakillari o‘rtasidagi ma’no tafovutlarini tushuntirishga xizmat qiladi.Maqolaning maqsadi ingliz badiiy matnlarida madaniy ramzlarning paydo bo‘lish manbalari, shakllanish omillari va tarixiy evolyutsiyasini tahlil qilishdan iborat.

T/r	Maqola vazifalari	Tadqiqot obyekti / Yo‘nalishi	Asosiy metod va yondashuvlar	Kutilayotgan ilmiy natija
1	Madaniy ramz tushunchasining nazariy asoslarini yoritish	Nazariy manbalar, ilmiy-nazariy qarashlar va ta’riflar	Taqqoslash, tahlil va sintez metodlari	Madaniy ramz tushunchasining ilmiy-nazariy ta’rifi va uning xususiyatlarini aniqlashtirish
2	Ingliz adabiyotida ramzlarning shakllanish manbalarini aniqlash	Mifologik syujetlar, diniy matnlar va folklor asarlari	Tarixiy-genetik va qiyosiy-tarixiy tahlil	Ingliz adabiyotidagi ilk ramzlarning kelib chiqish manbalari va ildizlarini ochib berish
3	Turli tarixiy-adabiy davrlarda ramzlar mazmunining o‘zgarishini ko‘rsatish	Qadimgi davr, o‘rta asrlar, uyg‘onish va yangi davr ingliz adabiyoti namunalari	Diaxronik va evolyutsion yondashuv	Tarixiy davrlar almashinuvi jarayonida ramzlar semantikasining o‘zgarish dinamikasini ko‘rsatish

T/r	Maqola vazifalari	Tadqiqot obyekti / Yo‘nalishi	Asosiy metod va yondashuvlar	Kutilayotgan ilmiy natija
4	Madaniy ramzlarning badiiy matndagi lingvistik va estetik vazifalarini ochib berish	Ingliz yozuvchilarining badiiy asarlari matnlari	Lingvokulturologik va matn tahlili metodlari	Ramzlarning matn doirasidagi badiiy-estetik ta’siri va lingvistik xususiyatlarini aniqlash
5	Ramzlarni talqin qilishda tarixiy va milliy-madaniy kontekstning ahamiyatini asoslash	Badiiy matnlar va ularning madaniy-tarixiy sharoitlari	Kontekstual tahlil va germenevtik yondashuv	Ramzlarni to‘g‘ri tushunish va interpretatsiya qilishda kontekstning o‘rnini ilmiy asoslab berish

ASOSIY QISM

Madaniy ramz tushunchasi va uning nazariy asoslari

Madaniy ramz muayyan xalq yoki ijtimoiy guruh tomonidan umumiy ma’noda qabul qilingan, muayyan tushuncha, qadriyat, hissiyot yoki tarixiy tajribani ifodalovchi belgi sifatida izohlanadi(Peirce, 1998; Lotman, 1990). Ramz oddiy belgi bilan bir xil emas(Peirce, 1998). Oddiy belgi ko‘pincha muayyan axborotni bildirsa, ramz bir vaqtning o‘zida bir nechta ma’no qatlamlarini mujassamlashtirishi mumkin. Uning mazmuni xalqning tarixiy tajribasi, diniy e’tiqodi, ijtimoiy munosabatlari va badiiy an’analari bilan belgilanadi.Ferdinand de Sossyurning til belgisi haqidagi qarashlari belgining shakli va mazmuni o‘rtasidagi munosabatni tushunishda muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi(Saussure, 1959). Charlz Sanders Pirsning semiotik yondashuvi esa belgilarni ikon, indeks va ramz kabi turlarga ajratish imkonini beradi. Pirs talqinida ramzning ma’nosi ko‘p jihatdan ijtimoiy kelishuv va o‘rganilgan madaniy qoidalarga tayanadi (Peirce, 1998).Yuriy Lotman tomonidan rivojlantirilgan semiotik yondashuvda madaniyat belgilar va matnlar tizimi sifatida qaraladi (Lotman, 1990). Ushbu nuqtayi nazardan badiiy asar alohida so‘zlar yig‘indisigina emas, balki turli madaniy kodlar o‘zaro munosabatga kirishadigan murakkab ma’no makonidir (Lotman, 1990). Shu sababli badiiy matndagi ramzlar mazmunini aniqlashda ularning bevosita lug‘aviy ma’nosi bilan cheklanib qolish yetarli emas.Madaniy ramzlarning asosiy xususiyatlari quyidagilarda namoyon bo‘ladi:Birinchidan, ramzlar tarixiy xususiyatga ega. Ularning mazmuni vaqt o‘tishi bilan o‘zgarishi yoki yangi ma’nolar bilan boyishi mumkin.Ikkinchidan, ramzlar jamoaviy madaniy xotira bilan bog‘liq. Ayrim obrazlar muayyan xalq uchun tarixiy voqealar, diniy qarashlar yoki milliy qadriyatlarni eslatadi.Uchinchidan, ramzlar ko‘p ma’nolilik xususiyatiga ega. Bir obraz turli badiiy asarlarda turlicha mazmun kasb etishi mumkin.To‘rtinchidan,

ramzlar kontekstga bog‘liq. Ularning ma’nosi asarning janri, tarixiy davri, qahramonlar tizimi va muallifning badiiy maqsadi asosida shakllanadi.Demak, madaniy ramzlar ingliz badiiy matnida til, tafakkur va madaniyat o‘rtasidagi munosabatni namoyon etuvchi muhim semantik birliklar hisoblanadi.

Ingliz badiiy adabiyotida madaniy ramzlarning paydo bo‘lish manbalari

Ingliz adabiyotidagi madaniy ramzlarning shakllanishi bir nechta tarixiy va madaniy manbalar bilan bog‘liq. Ular orasida qadimgi german mifologiyasi, anglosakslarning og‘zaki ijodi, xristianlik an’analari, xalq og‘zaki ijodi va Yevropa adabiy merosi alohida o‘rin tutadi.Qadimgi anglosaks adabiyotining muhim namunalaridan biri bo‘lgan “Beowulf” dostonida qahramonlik, sadoqat, shon-sharaf, o‘lim va insonning taqdiri bilan bog‘liq tushunchalar muhim o‘rin egallaydi. Dostondagi jang, xazina va ajdarho obrazlari asar kontekstida qahramonlik, moddiy boylik, xavf va inson hayotining cheklanganligi bilan bog‘liq ma’nolarni ifodalashi mumkin. Bunda ramzning mazmuni faqat obrazning o‘ziga emas, balki voqealar rivoji va qahramonlarning xatti-harakatlariga ham bog‘liq.Xristianlikning Angliya madaniyatiga ta’siri kuchayishi bilan diniy ramzlar badiiy matnlarda keng tarqaldi. Yorug‘lik va zulmat, hayot va o‘lim, gunoh va najot kabi qarama-qarshiliklar diniy-falsafiy mazmun kasb etdi. Biroq ushbu obrazlarning ma’nosi barcha asarlarda bir xil emas: ayrim holatlarda yorug‘lik ezgulikni bildirsa, boshqa kontekstlarda u haqiqatning oshkor bo‘lishi yoki yangi anglash jarayonini ham ifodalashi mumkin.Xalq og‘zaki ijodi ham ramzlarning shakllanishida muhim rol o‘ynagan. Afsonalar, ertaklar, balladalar va xalq qo‘shiqlarida tabiat manzaralari, qushlar, gullar, daraxtlar va ranglar insoniy kechinmalarni ifodalash vositasiga aylangan. Natijada ayrim obrazlar adabiy an’ana doirasida barqaror ma’nolar kasb etgan bo‘lsa, boshqalari yangi tarixiy sharoitlarda o‘z mazmunini o‘zgartirgan.Shunday qilib, ingliz adabiyotidagi madaniy ramzlar yagona manbadan kelib chiqmagan. Ular turli tarixiy qatlamlarning o‘zaro ta’siri natijasida shakllangan va keyingi davrlarda yangi ma’no imkoniyatlari bilan boyib borgan.

Uyg‘onish davri ingliz adabiyotida ramzlarning rivojlanishi

Uyg‘onish davri ingliz adabiyotida inson shaxsiga, uning ichki dunyosiga, axloqiy tanlovlariga va jamiyatdagi o‘rniga bo‘lgan qiziqish kuchaydi. Bu jarayon ramzlarning badiiy vazifasini ham murakkablashtirdi. Ramzlar nafaqat diniy tushunchalarni ifodalash, balki insonning ichki ziddiyatlari, hokimiyat, muhabbat, rashk va axloqiy mas’uliyatni yoritish vositasiga aylandi. Badiiy matndagi ramz va miflarning madaniy mazmuni kontekst hamda tarixiy qarashlar orqali qayta talqin qilinishi mumkin (Barthes, 1972).Uilyam Shekspir ijodida ramziy obrazlar alohida ahamiyatga ega. Uning “Macbeth” tragediyasida qon obrazi jinoyat, aybdorlik va vijdon azobi bilan bog‘liq ma’nolarni ifodalaydi. Asar davomida qon faqat jismoniy hodisa sifatida emas, balki qahramonlarning ruhiy holati va axloqiy inqirozini ko‘rsatuvchi badiiy vosita sifatida namoyon bo‘ladi.“Hamlet” tragediyasida esa qabriston, bosh suyagi va o‘lim bilan bog‘liq obrazlar inson umrining o‘tkinchiligi, hokimiyat va boylikning beqarorligi haqida mushohada yuritishga undaydi. Bunday ramzlar tomoshabin yoki o‘quvchini inson hayotining mohiyati haqida fikrlashga chorlaydi.Shekspir asarlaridagi ramzlarning muhim jihati shundaki, ular tayyor va o‘zgarmas ma’nolarni anglatmaydi. Ramziy obrazlar qahramonlarning ruhiy kechinmalari, dramatik vaziyat va asarning umumiy g‘oyasi bilan birgalikda talqin qilinadi.Uyg‘onish davrida ramzlar insonning ichki dunyosini ochib berish,

axloqiy muammolarni yoritish va ijtimoiy munosabatlarni tanqidiy baholash imkoniyatini kengaytirdi. Shu tariqa ramzlar ingliz dramaturgiyasining mazmuniy va estetik imkoniyatlarini boyitdi.

Romantizm va viktorian davrida madaniy ramzlarning evolyutsiyasi

XVIII asr oxiri va XIX asr boshlarida rivojlangan romantizm oqimi tabiat, tasavvur, erkinlik, individualizm va inson ruhiyati masalalariga katta e'tibor qaratdi. Natijada tabiat obrazlari ingliz badiiy matnida alohida ramziy ahamiyat kasb eta boshladi.Uilyam Vordsvort she'riyatida tabiat insonning ruhiy olami, xotirasi va ma'naviy kamoloti bilan uzviy bog'liq holda tasvirlanadi. Uning "I Wandered Lonely as a Cloud" she'rida za'faron gullari nafaqat tabiat manzarasining bir qismi, balki quvonch, go'zallik va xotirada saqlanib qoladigan ruhiy tajribaning ifodasi sifatida talqin qilinishi mumkin.Semyuel Teylor Kolrijning "The Rime of the Ancient Mariner" asarida dengiz, albatros va suv bilan bog'liq obrazlar murakkab ramziy tizimni yuzaga keltiradi. Albatrosning o'ldirilishi qahramonning tabiat bilan munosabatidagi buzilish va uning axloqiy oqibatlari bilan bog'lanadi. Biroq albatrosning mazmuni faqat bitta ma'no bilan cheklanmaydi: u asardagi diniy, ekologik va axloqiy talqinlar kesishmasida namoyon bo'ladi.Viktorian davrida esa sanoatlashtirish, shaharlashuv, ijtimoiy tabaqalanish va axloqiy qarama-qarshiliklar badiiy ramzlarning yangi shakllarini yuzaga keltirdi. Charlz Dikkensning "A Tale of Two Cities" romanida London va Parij shaharlari tarixiy va ijtimoiy jarayonlar bilan bog'liq qarama-qarshi makonlar sifatida tasvirlanadi. Shaharlar obrazida ijtimoiy tengsizlik, inqilobiy o'zgarishlar va inson taqdirining murakkabligi namoyon bo'ladi.Sharlotta Brontening "Jane Eyre" romanida esa qahramonning ichki erkinlikka intilishi, o'zligini anglash va ijtimoiy cheklovlarga qarshi kurashi muhim o'rin tutadi. Asardagi makon, tabiat va ayrim predmetlar qahramon ruhiy holatini ifodalashga xizmat qiladi.Demak, romantizm davrida ramzlar ko'proq tabiat va inson ruhiyati bilan bog'langan bo'lsa, viktorian adabiyotida ularning ijtimoiy, axloqiy va psixologik vazifalari yanada kengaydi.

Modernizm va zamonaviy ingliz adabiyotida ramzlarning o'zgarishi

XX asr ingliz adabiyotida modernizmning rivojlanishi badiiy ramzlarning mazmuni va ifoda usullarida sezilarli o'zgarishlarga olib keldi. An'anaviy adabiyotda ramz ko'pincha muayyan g'oya yoki qadriyatni anglatgan bo'lsa, modernistik asarlarda u ko'p qatlamli, noaniq va turlicha talqin qilinadigan shaklga ega bo'ldi. Belgilar va madaniy matnlarning ma'nosi ularning kengroq madaniy tizimdagi o'rni bilan ham bog'liq (Lotman, 1990).Jeyms Joysning "Ulysses" romanida shahar makoni, kundalik predmetlar va oddiy voqealar murakkab madaniy hamda intertekstual aloqalar orqali ma'no kasb etadi. Muallif qadimgi yunon mifologiyasiga murojaat qilish orqali zamonaviy insonning kundalik hayoti bilan qadimiy madaniy meros o'rtasida bog'liqlik yaratadi.Virjiniya Vulfning "To the Lighthouse" asarida mayoq obrazi qahramonlarning xotiralari, munosabatlari va hayotiy tajribasi bilan bog'liq turli ma'nolarni yuzaga chiqaradi. Mayoqni yagona tushunchaga tenglashtirish to'g'ri bo'lmaydi, chunki uning mazmuni asar davomida o'zgarib boradigan hissiy va fikriy munosabatlar orqali shakllanadi.Jorj Oruellning "Animal Farm" asarida hayvonlar jamiyati siyosiy hokimiyat, tenglik g'oyasi va mafkuraviy manipulyatsiya bilan bog'liq allegorik tizimni tashkil etadi. Bu asarda ramz va allegoriya ijtimoiy-siyosiy voqelikni tanqidiy tasvirlashning muhim vositasiga aylangan.Zamonaviy ingliz adabiyotida esa madaniy ramzlar globallashuv, migratsiya, ko'p

madaniyatlilik, tarixiy xotira va shaxsiy identifikatsiya kabi masalalar bilan bog‘liq holda rivojlanmoqda. Turli madaniy an’analar bir matn doirasida uchrashishi natijasida ramzlarning mazmuni ham murakkablashmoqda. Bir madaniyatda ijobiy ma’no kasb etadigan obraz boshqa madaniyat vakili uchun boshqacha mazmun anglatishi mumkin.Shu sababli zamonaviy badiiy matnlarni tahlil qilishda ramzning tarixiy kelib chiqishi bilan bir qatorda, uning muayyan asardagi vazifasi, muallif pozitsiyasi va o‘quvchi tomonidan qabul qilinishini ham hisobga olish zarur.

Madaniy ramzlarni tahlil qilishning lingvokulturologik va lingvosemiotik jihatlari

Ingliz badiiy matnlaridagi madaniy ramzlarni o‘rganish lingvokulturologiya va lingvosemiotika fanlari kesishmasida amalga oshiriladi. Lingvokulturologiya til birliklarida mujassamlashgan madaniy ma’nolarni o‘rgansa, lingvosemiotika til belgilarining mazmun hosil qilish mexanizmlariga e’tibor qaratadi.Lingvokulturologik tahlil jarayonida ramzning muayyan xalq hayotidagi o‘rni, tarixiy xotira bilan aloqasi va milliy qadriyatlarni ifodalash xususiyatlari aniqlanadi (Lotman, 1990). Masalan, ingliz adabiyotidagi bog‘, uy, olov yoki yo‘l obrazlari muayyan asar kontekstida tegishlilik, xavfsizlik, o‘zgarish, sinov yoki ma’naviy izlanish bilan bog‘lanishi mumkin. Biroq bunday ma’nolarni barcha matnlarga bir xil tarzda tatbiq etib bo‘lmaydi.Lingvosemiotik yondashuv esa ramzning matn ichida qanday shakllanishi, boshqa belgilar bilan qanday munosabatga kirishishi va mazmunning qanday qatlamlarini yuzaga chiqarishini tahlil qilishga imkon beradi. Bunda takrorlanuvchi obrazlar, metaforalar, qarama-qarshiliklar, ranglar va makon tasvirlari o‘zaro bog‘liq tizim sifatida o‘rganiladi.Madaniy ramzlarni tahlil qilishda quyidagi bosqichlardan foydalanish mumkin:

1. Ramzni aniqlash. Badiiy matnda takrorlanadigan yoki alohida semantik ahamiyatga ega bo‘lgan obraz, predmet, rang yoki hodisa belgilanadi.
2. Lug‘aviy ma’noni o‘rganish. Ramzning bevosita ma’nosi va matndagi dastlabki vazifasi aniqlanadi.
3. Tarixiy-madaniy kontekstni tahlil qilish. Ramzning tegishli davr, diniy an’ana, mifologiya yoki ijtimoiy hayot bilan aloqasi o‘rganiladi.
4. Matn ichidagi munosabatlarni aniqlash. Ramzning qahramonlar, voqealar, makon va boshqa obrazlar bilan aloqasi tahlil qilinadi.
5. Ramziy ma’noni izohlash. Muallifning badiiy maqsadi va asarning umumiy g‘oyasi asosida ramzning ehtimoliy ma’nolari ochib beriladi.
6. Qiyosiy tahlil o‘tkazish. Zarur hollarda ramzning turli tarixiy davrlardagi yoki boshqa madaniyatlardagi talqinlari solishtiriladi.

Mazkur yondashuv ramzlarni yuzaki izohlashdan saqlanish, ularning tarixiy o‘zgarishini aniqlash va badiiy matnning madaniy qatlamlarini chuqur anglash imkonini beradi.

Madaniy ramzlar evolyutsiyasining asosiy xususiyatlari

Ingliz badiiy adabiyotidagi madaniy ramzlarning evolyutsiyasi bir nechta muhim jarayonlar orqali namoyon bo‘ladi.

Birinchidan, ma’noning kengayishi kuzatiladi. Dastlab diniy yoki mifologik mazmunga ega bo‘lgan obraz keyingi davrlarda axloqiy, psixologik yoki ijtimoiy ma’nolarni ham ifodalashi mumkin.

Ikkinchidan, qayta talqin qilish jarayoni yuz beradi. Muayyan davrda ijobiy ma’noga ega bo‘lgan ramz boshqa tarixiy sharoitda tanqidiy yoki ziddiyatli mazmunda ishlatilishi mumkin.

Uchinchidan, ramzlarning individual muallif uslubiga moslashuvi kuzatiladi. Adiblar mavjud madaniy ramzlardan foydalanish bilan birga, ularga yangi ma’nolar yuklaydi va o‘ziga xos badiiy tizim yaratadi.

To‘rtinchidan, madaniyatlararo ta’sir ramziy ma’nolarning rivojlanishiga xizmat qiladi. Ingliz adabiyotida yunon-rim mifologiyasi, Bibliya an’analari, Yevropa folklori va boshqa madaniy manbalardan olingan obrazlar yangi badiiy kontekstlarda qayta ishlanadi.

Beshinchidan, ramziy ma’noning ko‘p qatlamliligi kuchayadi. Ayniqsa, modernistik va zamonaviy asarlarda ramzning ma’nosi ko‘pincha ochiq qoladi va o‘quvchining madaniy bilimi hamda matnni anglash tajribasiga bog‘liq bo‘ladi.Ushbu xususiyatlar madaniy ramzlarni o‘zgarmas belgilar yig‘indisi sifatida emas, balki tarixiy, ijtimoiy va adabiy omillar ta’sirida rivojlanadigan dinamik ma’no tizimi sifatida o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi (Lotman, 1990; Barthes, 1972).

XULOSA

Ingliz badiiy matnida madaniy ramzlarning paydo bo‘lishi va evolyutsiyasi til, tarix, din, mifologiya hamda ijtimoiy tafakkur bilan chambarchas bog‘liq murakkab jarayondir. Madaniy ramzlar dastlabki mifologik va diniy tasavvurlar asosida shakllanib, keyinchalik ingliz adabiyotining turli tarixiy bosqichlarida yangi mazmun va badiiy vazifalar bilan boyib borgan (Lotman, 1990; Barthes, 1972).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Saussure, F. de. Course in General Linguistics. Translated by Wade Baskin. New York: Philosophical Library, 1959.
2. Peirce, C. S. The Essential Peirce: Selected Philosophical Writings. Vol. 2. Bloomington: Indiana University Press, 1998.
3. Lotman, Y. M. Universe of the Mind: A Semiotic Theory of Culture. Translated by Ann Shukman. London: I. B. Tauris, 1990.
4. Barthes, R. Mythologies. Translated by Annette Lavers. New York: Hill and Wang, 1972.
5. Eagleton, T. Literary Theory: An Introduction. 2nd ed. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996.
6. Abrams, M. H., and Geoffrey Galt Harpham. A Glossary of Literary Terms. 11th ed. Boston: Cengage Learning, 2015.
7. Shakespeare, W. Macbeth. Edited by A. R. Braunmuller. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
8. Wordsworth, W. Selected Poems. London: Penguin Classics.